Türkiye'deki Özel Eğitim Öğretmenlerinin İş Birliği Çabaları

Eylem Dayı[1], Mehmet İnce[2], Safa Ataman[3] & Veysel Aksoy[4]

[1]Gazi Üniversitesi
[2]Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
[3]Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
[4]Anadolu Üniversitesi
mehmetince17@gmail.com

Problem Durumu

İş birliği kavramı, günümüzde oldukça popülerdir ancak özellikleri ve uygulanması konusunda genel bir fikir birliğine varılabilmiş değildir. Eğitim alanında iş birliği, bazen farklı kavramlarla eş anlamlı kullanılmakta veya tanımlar iş birliğinin özünü tam olarak yansıtmamaktadır. Friend (2021), iş birliğini "ortak bir amaç doğrultusunda çalışırken karar alma sürecine gönüllü olarak katılan en az iki eşit taraf arasındaki etkileşim tarzı" olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, öğretmenlerin meslektaşları, ebeveynler ve diğer paydaşlarla etkileşimlerinde kullanabilecekleri bir stil olarak değerlendirilebilir. Ancak iş birliği, yalnızca eşit tarafların sorumluluk, hesap verebilirlik ve kaynakları paylaşmaya istekli oldukları durumlarda mümkündür. Hem sorun çözmek hem de çeşitli hedeflere ulaşmak için insanlar, iş birliğine ihtiyaç duyarlar (Zincirli & Demir, 2021).

İş birliği, çeşitli türlere ayrılmaktadır: a) uzmanlar arası iş birliği, b) organizasyonlar arası iş birliği, c) uzman ve vatandaşlar arası iş birliği (Friend & Cook, 2013). Eğitim alanında iş birliği, kapsayıcı eğitimin önemli bir unsurudur ve okullarda farklı uzmanların ve ebeveynlerin iş birliği yapması gereklidir (Dayı vd., 2022; DeWitt, 2018). Özellikle özel eğitimde, iş birliği ebeveynlerle kurulan ortaklıklardan öğrenci hizmetleri hakkında karar veren ekiplere kadar geniş bir yelpazede uygulanmaktadır (Quebec-Fuentes & Spice, 2015; Lamar-Dukes & Dukes, 2005).

İş birliği, öğretmenlerin mesleki gelişimine katkıda bulunur ve öğrenci başarısını artırır (Barber & Mourshed, 2007). Öğretmenler, iş birliği yaparak bilgi ve deneyimlerini paylaşır, daha etkili öğretim stratejileri geliştirir ve mesleki becerilerini artırırlar (Cook & Cook, 2013). Ancak iş birliği, siyasi görüş farklılıkları ve iletişim eksiklikleri gibi faktörler nedeniyle engellenebilir (Özdoğru, 2021). Bu engellerin aşılması, öğretmenlerin ve okulların başarı düzeyini artırabilir. Bu anlamda özellikle eğitim alanındaki iş birliğinde kilit rolde olan öğretmenler, öğrenci başarısı ve eğitimin verimliliği için telefon görüşmeleri, okul ziyaretleri ve kısa toplantılar gibi yöntemlerle iş birliği sağlamaya çalıştıkları bilinmektedir (Pürsün vd., 2021).

Araştırmalar, iş birliğinin olumlu etkilerini ortaya koyarken, bu iş birliğini ölçen standartlaştırılmış araçların geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Mevcut araştırmalar, özel eğitim öğretmenlerinin iş birliği düzeylerini belirlemeyi ve bu iş birliğinin etkilerini anlamayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla, eğitimde iş birliğini güçlendirmek ve öğretmenler arası iş birliği düzeyini artırmak, genel eğitim kalitesini iyileştirmek için kritik bir öneme sahiptir. Mevcut araştırma özel eğitim öğretmenlerinin iş birliği düzeylerini belirlemeye ve anlamaya odaklanmaktadır. Bu doğrultuda araştırmada özel eğitim öğretmenleri ve diğer paydaşlar arasındaki iş birliği durumu, iş birliğinin önemi, iş birliğini engelleyici faktörler, iş birliği ile ilgili mevcut araştırmalara ve araştırma sonuçlarına dayalı öneriler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu araştırma ile öğretmenlerin iş birliğine ilişkin mevcut durumlarının belirlenebileceği düşünülmektedir. Bu

yönüyle araştırmanın sonuçlarının özel gereksinimli öğrencilere verilen eğitimde iş birliği sürecini ortaya koyacağı öngörülmektedir.

Yöntem

Bu araştırmada karma araştırma yöntemlerinden açıklayıcı sıralı desen kullanmıştır. İlk olarak, nicel veri toplama ve analizi gerçekleştirilmiş ardından nitel veri toplama ve analizi ile bu bulgular desteklenmiştir (Creswell & Plano Clark, 2018). Nicel aşamada betimsel tarama yöntemi, nitel aşamada ise durum çalışması yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma, özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerden oluşan bir örneklem ile gerçekleştirilmiştir. Ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilen katılımcılar, özel eğitim mezunu olan, Millî Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı bir okulda çalışan ve gönüllü katılım sağlayan öğretmenlerden oluşmaktadır. Ölçek geliştirme çalışmasına 324 öğretmen (217 kadın, 107 erkek), ana uygulamaya ise 237 öğretmen (174 kadın, 63 erkek) katılmıştır. Nicel araştırma boyutunda 560 öğretmen (391 kadın, 170 erkek) yer almıştır. Nitel veriler ise 10 özel eğitim öğretmeni ile yapılan görüşmeler, gözlemler ve araştırmacı günlükleri ile toplanmıştır.

Veri toplama için araştırmacılar tarafından geliştirilen çeşitli araçlar kullanılmıştır. İlk olarak, demografik bilgilerin toplandığı kişisel bilgi formları, nicel veriler için "Özel Eğitimde İş Birliği Ölçeği" (ÖEİBÖ) ve nitel veriler için yarı yapılandırılmış görüşme formu ve katılımlı gözlem formu hazırlanmıştır.

Araştırmanın nicel verileri 2023 yılında Türkiye genelinde Google formlar aracılığıyla toplanmıştır. AFA ile elde edilen ölçek, yeni bir örneklemde tekrar uygulanmıştır. Nitel veriler ise yüz yüze görüşmelerle toplanmıştır. Ayrıca öğretmenlerin toplantılarına katılım sağlanarak gözlemler yapılmıştır.

Nicel verilerde varyans analizleri ve t testleri yapılmıştır. Faktör analizleri sonucunda, iş birliği düzeyleri belirlenmiştir. Nitel veriler içerik analizi ile değerlendirilmiş ve temel bulgular çıkarılmıştır. Gözlem raporları ve araştırmacı günlükleri ile veriler zenginleştirilmiştir.

Araştırmanın inandırıcılığı, çeşitli veri toplama yöntemleri ve kaynakları kullanılarak artırılmıştır (Creswell, 2014; Glesne, 2015). Katılımcı teyidi, veri çeşitliliği ve kodlayıcılar arası güvenirlik hesaplamaları yapılmıştır. Araştırmacılar, çalışmanın her aşamasında toplantılar düzenleyerek elde edilen bulguları paylaşmış ve geri bildirim almıştır. Bu süreç, çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini desteklemiştir.

Beklenen/Geçici Sonuçlar

Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenler arası iş birliğinin cinsiyet, yaş, mesleki kıdem ve çalışılan okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Öğretmenler genellikle farklı branşlardaki meslektaşlarıyla fikir alışverişinde bulunduklarını belirtmişlerdir. Ancak bu durum, iş birliği yerine fikir alışverişi olarak değerlendirilmiştir.

Öğretmenlerin yöneticilerle iş birliği düzeyinin de cinsiyet, yaş, kıdem ve okul türüne göre farklılık göstermediği gözlemlenmiştir. Özel eğitim konusunda bilgisi olmayan yöneticilerle çalışmanın zorlukları vurgulanmıştır. Ancak bazı öğretmenler, yönetimden destek aldıklarını ve iş birliğinin mümkün olduğunu belirtmiştir. Özel eğitim mezunu yöneticilerin özel eğitimde iş birliğini artırabileceği düşünülmektedir.

Eğitim yardımcılarıyla iş birliği düzeyinin de cinsiyet, yaş, kıdem ve okul türüne göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Eğitim yardımcıları genellikle yöneticilerin talimatlarını yerine getirmekte ve öğretmenlerle

sınırlı iletişim kurmaktadır. Ancak bazı öğretmenler, eğitim yardımcılarının öğrencilere ilgi gösterdiğini belirtmiştir. Bu iletişim, genellikle iş birliği düzeyine ulaşmamaktadır.

Öğretmenlerin, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri (ÖERM), üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yaptıklarını ifade etmişlerdir. Ancak bu iş birliğinin genellikle iletişim düzeyinde kaldığı ve tam anlamıyla iş birliği süreci olmadığı gözlemlenmiştir. Öğretmenler, ÖERM ile iş birliği kurmak istediklerini, ancak geri dönüş alamadıklarını belirtmişlerdir. Sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği kurmadaysa bürokratik engeller olduğu vurgulanmıştır.

Ailelerle iş birliği düzeyinin cinsiyet, yaş, kıdem ve okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermediği ancak kadın öğretmenlerin ailelerle daha fazla iş birliği kurduğu belirlenmiştir. Öğretmenler ailelerle iletişim kurmakta zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bunun nedeninin ise ailelerin çocuklarının yetersizliklerini kabul etmemesi ve beklentilerinin yüksek olması olduğunu ifade etmişlerdir.

İş birliği ilkeleri, gönüllülük ve ortak kararlar üzerinden değerlendirilmiştir. Gönüllülük esasına dayalı etkinliklere katılım öğretmenler arasında farklılık göstermekte ancak ortak karar alma süreçlerinin sınırlı olduğu gözlemlenmiştir. Öğretmenlerin görüşleri iş birliği ilkelerinin tam anlamıyla uygulanmadığını göstermektedir. Katılımlı gözlemlerle yapılan toplantılarda öğretmenlerin demokratik bir ortamda görüş alışverişi yapmalarına rağmen bu süreçlerin iletişim kurmanın ötesine geçemediği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: iş birliği, özel eğitim öğretmeni, ekip çalışması, karma yöntem, özel eğitim

Kaynakça

Barber, M., & Mourshed, M. (2007). How the world's best performing systems come out on top. McKinsey. https://bibliotecadigital.mineduc.cl/handle/20.500.12365/17300

Creswell, J. W. (2014). A concise introduction to mixed methods research (2nd ed.). SAGE Publications.

Creswell J. W. & Plano Clark V. L. (2018). Designing and conducting mixed methods research (3rd ed.). Sage.

Cook, B. G., & Cook, S. C. (2013). Unraveling evidence-based practices in special education. The Journal of Special Education, 47(2), 71-82. https://doi.org/10.1177/0022466911420877

Dayı, E., Ataman, S., & Kösretaş, B. (2022). Özel Gereksinimli Bireylerin Eğitsel Tanılama ve Değerlendirme Sürecinde İş Birliği: Aile Deneyimleri. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 42(3), 2663-2693. https://doi.org/10.17152/gefad.1150770

DeWitt, P. (2018). Using the visible learning research to influence collaborative leadership. Education Sciences, 8(4), 1-9. https://doi.org/10.3390/educsci8040219

Friend, M. P. & Cook. L. (2013). Interactions: Collaboration skills for school professionals.(7th ed.). Pearson.

Friend, M. P. (2021). Interactions: Collaboration skills for school professionals. (9th ed.). Pearson.

Glesne, C. (2015). Becoming qualitative researchers: An introduction. Pearson.

Lamar-Dukes, P., & Dukes, C. (2005). Consider the roles and responsibilities of the inclusion support teacher. Intervention in School and Clinic, 41(1), 55-61. https://doi.org/10.1177/10534512050410011501

Özdoğru, M. (2021). Öğretmenler arası iş birliği: Mevcut durum, engeller ve çözüm önerileri. Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama, 12 (23), 125-147. https://dergipark.org.tr/en/pub/eibd/issue/63474/853829

Pürsün, T., Okutan, S., ve Atbaşı, Z. (2021). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ile özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin iş birliğine ilişkin görüşleri. Journal of National Education, 50(232), 287-311. https://doi.org/10.37669 milliegitim.747646

Quebec Fuentes, S., & Spice, L. (2015). Challenges encountered in building a university-high school collaboration: A case study. Professional Educator, 39(1), 1-20. https://eric.ed.gov/?id=EJ1062276

Zincirli, M., & Demir, Y. (2021). A scale development study on teachers' perceptions of collective efficacy in schools. International Journal of Curriculum and Instruction, 13(2), 1709-1723. https://eric.ed.gov/?id=EJ1291873